

Oponentský posudek na diplomovou práci Bc. Terezy Šlapákové „Matka pracující z domova: strategie slad'ování péče o dítě a výdělečné činnosti“

Předložená práce Terezy Šlapákové je kompetentním akademickým textem, v němž se příkladně propojují teoretické koncepty s kvalitní analýzou a kritičností ke stávajícím genderovaným strukturám českého pracovního trhu. Tereza Šlapáková se – i s ohledem na vlastní zkušenost pracující a studující matky – věnuje tématu home teleworkingu, zjednodušeně řečeno tzv. práci z domova, kterou si jako kompromisní volbu výdělečné činnosti volí matky pečující o děti do tří let věku. Ačkoliv diplomantka tuto strategii za kompromisní neoznačuje, je z textu diplomové práce evidentní, že teleworking se stává volbou pro pečující a pracující ženy primárně proto, že český stát selhává v zajištění míst v předškolních institucích (jeslích, školkách) a v důsledku omezené nabídky práce na částečný úvazek. Výraznou roli v tomto kontextu hrají i konzervativně plánované tzv. prorodinně-orientované politiky v kombinaci s rigidními, genderově konzervativními diskursy o roli žen a mužů v oblasti péče a zajištění příjmu. Zjistit, jak na sebe v tomto pracovně-právním, genderovaném a strukturálně nedostatečně zajištěném prostředí dívají pečující matky pracující z domova, je hlavním výzkumným cílem diplomové práce.

Za tímto účelem provedla Tereza Šlapáková sedm polostrukturovaných rozhovorů z ženami v uvedené roli. Vybrala vzděláním i rodinnou situací relativně homogenní vzorek, což je výhodou diplomního projektu, neboť se diplomatce tak daří nuancovaně diskutovat detaily, které by mohly zůstat zastřeny v případě výrazně kontrastních biografii. Současně, a to práce reflektuje, je teleworking specifická forma zaměstnání směřující spíše do střední a vyšší střední třídy a jen do určité výšece druhů zaměstnání, tudíž třídní perspektiva je v diplomové práci vedle genderu stěžejní analytickou čtecí mřížkou. Velká devíza práce tkví též v perfektní kontextualizaci teleworkingu na straně jedné a na straně druhé v historickém a současném popisu důsledků genderově vysoce konzervativních přístupů k zaměstnaneckým a rodinným politikám v ČR po roce 1989, jež doposud zásadně ovlivňují a poznamenávají pracovní kariéry žen, které se rozhodnou stát matkami. Pro tyto účely čerpá diplomová práce převážně z textů české provenience (Křížková, Hašková, Saxonberg ad.). Jedinou výtku, kterou bych měla k jinak k velmi čtivé diplomové práci, je frekvence odkazování, která je spíše na dolní hranici. Například popis genderového konzervatismu 90. let na str. 10 by si jistě zasloužil vícero odkazů, než jedinou referenci k Haškové.

Jak diplomantka poznamenává, teleworking „zrcadlí v zásadě všechny genderové problémy pracovního trhu,“ (str. 7) včetně nedostatečné kodifikace těchto forem práce v Zákoníku práce. Šlapáková v teoretické části i v analýze jednotlivých rozhovorů zevrubně ukazuje, jak jsou „zaměstnanci/zaměstnankyně pracující na částečný úvazkem jako minorita obětmi převládajícího modelu plného pracovního úvazku“ (str. 67), který byl (minimálně do koronakrize) primárně asociován s výkonem práce v prostorách poskytnutým zaměstnavatelem. Fakt, že diplomová práce dokáže duchapřítomně reagovat na výrazné změny v práci z domova v případně koronavirové krize je pak přidanou hodnotou celého projektu. Ačkoliv je diplomatka s ohledem na vlastní žitou zkušenost spíše optimistická stran možností, které teleworking pečujícím a pracujícím matkám nabízí, je zároveň velmi kritická k důsledkům, jež v dlouhodobém horizontu teleworking pro kariéru žen má. Současně si Šlapáková též všímá symbolických dopadů teleworkingu na hodnocení práce žen, jakožto práce sekundární, méně významné, méně kompetentní a prestižní a jako činnosti, která je v permanentním rozporu s (tradičně vnímanou) rolí matky. Jako analytický účelné pro

zpracování tohoto napětí hodnotím volbu věnovat pozornost tzv. modelům flexibility a modelům vykořisťování dle Ursuly Huws, které se ukazují jako koexistující fenomény spíše než jako oddělené vzorce nazírání na práci z domova.

Jakkoliv práce pojednává téma komplexně, upozorňuje též na limity, jichž se text (zatím) nedotkl, jako je například otázka trávení volného času u respondentek. Šlapáková toto opomenutí explicitně zmiňuje, současně ale fakt, že se k tématu v rozhovorech samy respondentky nevyjádřily, lze podle ní vnímat jako důkaz toho, že volnočasové aktivity u respondentek diskursivně i prakticky splývají s péčí o děti a domácnost (str. 93). Nabízí se však i otázka, zda by mohla za jistých okolností práce z domova (kdyby například byla kreativní, umělecky zaměřená apod.) splývat s volnočasovou aktivitou či být „koníčkem“. Jak by takové redefinice práce z domova ne/korespondovala s genderovaností pracovního trhu a distribuce péče?

Pro účely obhajoby si dovoluji uvést ještě několik otázek, které by dle mého názoru bylo podnětné diskutovat dále. Zajímavým momentem je tematizace přetrvávajícího pocitu viny na straně zpovídaných žen. Fakt, že cítí potřebu své rozhodnutí pracovat i s malým dítětem opakovaně legitimizovat, svědčí o silné míře reflexe genderových očekávání spojených s mateřstvím. Lze v tomto kontextu pak hovořit i internalizaci těchto genderových norem na straně jedné a jisté míře socializace žen k emočnímu i pracovnímu (sebe)vykořisťování na straně druhé? Ženy často vyjadřují vděk zaměstnavateli za možnost teleworkingu. Jak mohou být současné neoliberální a genderově konzervativní diskursy v tomto účinnými nástroji kontroly žen, mateřství a femininit? Ačkoliv se text dotýká emoční práce žen, nezmiňuje mentální práci – byla tato v souvislosti s péčí o děti či zajištění možnosti pracovat z domova respondentkami tematizována? Pokud ano i pokud ne, jak lze toto interpretovat?

Diplomová práce Terezy Šlapákové je precizní jak v teoreticko-analytickém zpracování tématu, tak v preciznosti vyjadřování a argumentaci. **Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně.**

V Praze 13. června 2021

Mgr. et Mgr. Tereza Jiroutová Kynčlová, Ph.D.